

การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวบนพื้นฐานทุนทางวัฒนธรรมชุมชนข้าวเหนียวนครพนม

Creating Culture Tourism Routes Based on the Cultural Heritage

A Case Study Glutinous Rice Communities in Nakhon Phanom

พัชชา เศรษฐากา¹ กุลวดี แก้วก่า¹ มยุรกาญจน์ เดชกุนชร¹ ลักษณะวดี ทรายขาว² กรรณิการ์ ฌโนมสิทธ์²
ธัญลักษณ์ เมืองโคตร³ เปรมฤดี จิตรเกื้อกุล³ และบุษกร ครจํานงค์^{3*}

Patcha Sattaka¹, Kunwadee Kaewka¹, Mayoonkarn Dechkunchorn¹, Laksanawadee Saikhao²

Kannikar Thanomsith², Thanyalak Mueangkhhot³, Premruedee Jitkuekul³

and Butsakorn Khornjamnong^{3*}

¹คณะทรัพยากรธรรมชาติและอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ สกลนคร 47000

²คณะวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ สกลนคร 47000

³คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ สกลนคร 47000

¹Faculty of Natural Resource and Agricultural Industry, Kasetsart University Chalermprakiat

Sakon Nakorn Campus, Sakon Nakorn, Thailand 47000

²Faculty of Science and Engineering, Kasetsart University Chalermprakiat Sakon Nakorn Campus, Sakon Nakorn, Thailand 47000

³Faculty of Arts and Management, Kasetsart University Chalermprakiat Sakon Nakorn Campus, Sakon Nakorn, Thailand 47000

*Corresponding author: butsakorn.k@ku.th

Received: June 16, 2024

Revised: December 09, 2024

Accepted: January 15, 2025

Abstract

Creating tourism routes based on cultural heritage, a case study of a glutinous rice community in Nakhon Phanom, province, aimed to study the potential of glutinous rice communities in Nakhon Phanom province to develop cultural tourism routes linking significant tourist attractions in Nakhon Phanom province. This qualitative research employed participatory observation, in-depth interviews, and focus group discussions to identify glutinous rice-producing communities with potential for cultural tourism. The research aimed to uncover tourism activities that showcased local identity and characteristics. The study resulted in 3 prominent community tourism sites showcasing glutinous rice culture included the Na Thon Subdistrict Cultural Tourism Community, the Ban Na Lom Sweet Rice Community Enterprise, and the Ton Phueng Subdistrict Rice Processing Community Enterprise (Khao Suk). Focus group interviews were conducted to develop tourism routes based on the values of “Belief, Religion, Food, and Cultural Inheritance of Nakhon Phanom People”, which comprised two main paths: “Worshipping Phra That Phanom, Visiting Tribal Culture” and “Wisdom of the Mekong River Naga”.

In order for tourism to enhance the economic potential in the context of the community, the project aimed to enhance the participation of community members, supported the management system of community products and transferred knowledge according to the needs of the areas, generated income from glutinous rice products such as Khao Mao cupcakes, organic brown rice, rice straw-dyed fabric, etc.

Keywords: tourism routes, cultural tourism, glutinous rice community, Nakhon Phanom

บทคัดย่อ

การสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวบนพื้นฐานทุนทางวัฒนธรรมชุมชนข้าวเหนียวนครพนม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนข้าวเหนียวในจังหวัดนครพนม เพื่อพัฒนาให้เกิดเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรม เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดนครพนม จากต้นทุนทางวัฒนธรรมข้าวเหนียว เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observation participation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus group) เพื่อค้นหาชุมชนผู้ผลิตข้าวเหนียว ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีกิจกรรมการท่องเที่ยวแสดงถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่น ผลการศึกษาได้พื้นที่ชุมชน จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ 1) ชุมชนท่องเที่ยววัฒนธรรมตำบลนาถ่อน 2) วิสาหกิจชุมชนข้าวเม่านานบ้านนาถ่อน 3) วิสาหกิจชุมชนการแปรรูปข้าวตำบลดันผึ่ง (ข้าวสุข) ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus group) เพื่อจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวจากคุณค่าด้าน “ความเชื่อ ศาสนา ข้าว ปลาอาหาร สืบสานวัฒนธรรม ชาวนนครพนม” ได้เส้นทางท่องเที่ยวจำนวน 2 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทาง “นมัสการพระธาตุพนม เยี่ยมชมวัฒนธรรมชนเผ่า” และเส้นทาง “ภูมิปัญญา นาคาลุ่มน้ำโขง”

เพื่อให้การท่องเที่ยวช่วยเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจบนฐานบริบทของชุมชน คณะทำงานมุ่งเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน หนุนเสริมระบบการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีมาตรฐาน

และถ่ายทอดความรู้ตามความต้องการของพื้นที่ สร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ข้าวเหนียวเพื่อจำหน่ายในกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น คัพเค้กข้าวเม่า ข้าวกล้องอินทรีย์ ผ้าย้อมสีฟางข้าว เป็นต้น

คำสำคัญ: เส้นทางการท่องเที่ยว การท่องเที่ยว วัฒนธรรม ชุมชนข้าวเหนียว นครพนม

คำนำ

การขยายตัวด้านการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศไทย สามารถสร้างรายได้ สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจนำความเจริญไปสู่ภูมิภาค ช่วยกระตุ้นให้เกิดการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการผลิตสินค้า ส่งผลให้เกิดการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ (Jatuporn, 2021) แม้ว่าประเทศไทยจัดอยู่ในกลุ่ม (Destination) อันดับต้นของโลก แต่นักท่องเที่ยวมักจะรู้จักเพียงแค่เมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพฯ เชียงใหม่ ภูเก็ต ที่มีรูปแบบสถานที่ท่องเที่ยว (Attraction) คล้ายกัน ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว “เมืองรอง” หรือเมืองที่ยังมีนักท่องเที่ยวต่ำกว่า 4 ล้านคนต่อปีจึงมีความจำเป็น จากแนวคิดการพัฒนาดังนี้ 1) Local experience ให้ประสบการณ์ที่ลงลึกในระดับวิถีชุมชน 2) Future challenge มีโอกาส ต่อยอด พัฒนาเต็มเต็มศักยภาพในอนาคต 3) Connecting เชื่อมโยงเมืองใหญ่ ผูกกับกำลังเมืองเล็กและเชื่อมต่อกับเพื่อนบ้าน ซึ่งจังหวัดเมืองรอง

ทั่วประเทศ มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นประเพณีและวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ที่มีความโดดเด่นและจุดดึงดูดทางการท่องเที่ยวแตกต่างกันออกไป (TAT Intelligence Center, 2004)

จังหวัดนครพนมเป็นหนึ่งในเมืองรอง ตั้งอยู่ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย มีพื้นที่อยู่ในเขตชายแดนตามแม่น้ำโขง มีพรมแดนติดต่อกับแขวงคำม่วน และแขวงบรีคำไซ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนามากกว่า 95,000 ครัวเรือน มีผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีชื่อเสียงมากมาย เช่น เครื่องจักสาน ส้มปลาโด กาละแม รวมถึงผลิตภัณฑ์ที่ทำจากข้าวเหนียว เช่น เหล้าอู ข้าวเม่าหวาน เป็นต้น จังหวัดนครพนมมีสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติหลายแห่ง ได้แก่ ภูสิงกา น้ำตกตาดขาม น้ำตกตาดโพ หาดดอนแพง ดานสาวคอย และหาดเห่ เป็นต้น ส่วนแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ได้แก่ พระธาตุพนม พระธาตุท่าอุเทน พระธาตุเรณูนคร พระธาตุประสิทธิ์ พระธาตุมหายัย รอยพระพุทธบาทเวินปลา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมภูไท เมืองเรณูนครของชาวภูไท ที่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี การฟ้อนรำภูไท การบายศรีสู่ขวัญ การเลี้ยงอาหารแบบพาแลง การชวนดูตุง และสินค้าพื้นเมือง โดยที่ข้าวเหนียวเป็นส่วนสำคัญในขนบธรรมเนียมของชาวนครพนมมาอย่างช้านาน

นครพนมมีเป้าหมายการพัฒนาจังหวัดเป็นเมืองน่าอยู่ ประตุเศรษฐกิจสู่อนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง ด้วยการพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวและบริการ การพัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตรเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตเพื่อสร้างความสุขอย่างยั่งยืน การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เป็นต้น จังหวัดนครพนมมีพื้นที่ทั้งหมด 3,474,437 ไร่ วิถีชีวิตของชาวนครพนมมีความผูกพันกับวัฒนธรรมเกษตร โดยเฉพาะการปลูกข้าว มีพื้นที่ข้าวจ้านปี 797,180 ไร่ ผลผลิต 365 กก./ไร่ พื้นที่ปลูกข้าวเหนียวนาปี 544,981 ไร่

ผลผลิต 375 กก./ไร่ การปลูกข้าวแต่ละชนิดได้รับผลกระทบทางลบต่อภัยพิบัติที่ส่งผลต่อผลผลิตต่อไร่ เห็นได้จากการผลิตข้าวเหนียวนาปีมีพื้นที่การปลูกและผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ลดลงจากปัญหายาธรรมชาติ (Nakhon Phanom Provincial Office, 2021) ทั้งนี้การจัดการระบบการผลิตที่ดีสามารถเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้นได้ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การยกระดับสู่มาตรฐานการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากข้าวเหนียว การเพิ่มช่องทางการตลาดข้าวเหนียว และการพัฒนาศักยภาพชุมชนข้าวเหนียวสู่แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Sattaka et al., 2013) จากนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวและการพัฒนาการอุตสาหกรรมเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของจังหวัดนครพนม ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพภูมิอากาศที่รุนแรงและรวดเร็ว ทำให้ชุมชนเกษตรต้องปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อความมั่นคงทางอาชีพ รายได้ และคุณภาพชีวิตที่ดี บนพื้นฐานทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น

เมื่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเริ่มเข้ามามีบทบาทในสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น อันเกิดจากวิถีและค่านิยมทางการท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น นักท่องเที่ยวมุ่งแสวงหากิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตในรูปแบบดั้งเดิม หากมีการนำทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตในชุมชน จะช่วยส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้นดีขึ้น ทั้งมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตวัฒนธรรมดั้งเดิมสืบต่อไปยังรุ่นลูกหลาน การส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนและการพัฒนาตลาดวัฒนธรรมข้าวเหนียวสู่การยกระดับเศรษฐกิจฐานรากในจังหวัดนครพนม เพื่อเป็นการพัฒนาชุมชนตามศักยภาพให้เกิดการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดนครพนม เป็นการวิจัยที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน สอดคล้องกับนโยบายจังหวัดและนโยบายประเทศ ในการยกระดับเศรษฐกิจฐานราก ที่มีนโยบายส่งเสริม

การตลาดท่องเที่ยวภายในประเทศโดยการมุ่งเน้นการพัฒนาและการสร้างมูลค่าเพิ่มแก่สินค้าและบริการท่องเที่ยว ภูมิปัญญาท้องถิ่น และชุมชนท่องเที่ยว (The Tourism Authority of Thailand, 2024) โดยการยกระดับข้าวเหนียว ซึ่งเป็นสินทรัพย์ทางชีวภาพและทางวัฒนธรรมของชุมชน พัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยวตามเอกลักษณ์ของพื้นที่ให้มีมูลค่าเพิ่ม (Value added) เพื่อเพิ่มช่องทางการตลาด และสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้มีความมั่นคงและมีรายได้เพิ่มขึ้น เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้เติบโตอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนข้าวเหนียวในจังหวัดนครพนม เพื่อพัฒนาให้เกิดเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดนครพนม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กำหนดขอบข่ายพื้นที่วิจัยครอบคลุมจังหวัดนครพนม มีรายละเอียดดังนี้

การสำรวจข้อมูลขั้นพื้นฐาน

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) จากการศึกษาเอกสารข้อมูลพื้นฐานของชุมชนข้าวเหนียวและข้อมูลพื้นฐาน

จังหวัดนครพนม การเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าว ได้ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนและชุมชนข้าวเหนียวในพื้นที่จังหวัดนครพนม จำนวน 18 ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครพนม

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) โดยสำรวจผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนข้าวเหนียวในพื้นที่จังหวัดนครพนม จำนวน 18 แห่ง ด้วยการสังเกต (Observation) โดยใช้แบบสังเกต (Observation form) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) (Table 1)

การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล (Key informants)

ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) คัดเลือกผู้ให้ข้อมูล (Key Informants) จากผู้ประกอบการผลิตข้าวเหนียวในชุมชนสมาชิกชุมชน หรือวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกข้าวเหนียวในพื้นที่จังหวัดนครพนมจำนวน 18 ชุมชน (Table 1) ผู้แทนชุมชนที่ถูกคัดเลือกดังกล่าว จะต้องเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สามารถให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววิถีชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชนและสมาชิกกลุ่ม ผู้นำกิจกรรม ฯลฯ ที่สามารถเป็นตัวแทนและให้ข้อมูลได้ครบถ้วนและสมบูรณ์ที่สุด (Table 1)

Table 1 Primary data collection process

Method and data collection	Tool	Sample group	Data analysis
Observation participation	Observe the sticky rice production process, note the number of tourists visiting the area	18 glutinous rice communities in Nakhon Phanom province	Observation form, Content analysis
In-depth interview	Semi-structure Interviews questionnaire	18 glutinous rice community leaders in Nakhon Phanom province	Content analysis
Focus group interview	Design questions in line with the study objectives	Representatives of government and non-government organizations involved in tourism in Nakhon Phanom province separate into two groups, 3-5 people per group	Content analysis

ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus group interview)

การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data triangulation) ใช้ในการตรวจสอบว่าข้อมูลเรื่องเดียวกันจากหลายแหล่งได้ข้อมูลเดียวกัน โดยจัดดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus group interview) (Table 1) โดยแบ่งผู้แทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้แทนสำนักงานเกษตรจังหวัดนครพนม ผู้แทนสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครพนม ผู้แทนสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครพนม ผู้แทนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจังหวัดนครพนม ผู้แทนสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครพนม ผู้พัฒนาชุมชนจังหวัดนครพนม ฯลฯ ออกเป็นจำนวน 2 กลุ่ม ทำการคัดเลือก

ข้อมูลชุมชน หรือวิสาหกิจชุมชนที่มีความพร้อมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากการเก็บข้อมูลข้างต้น โดยใช้หลักเกณฑ์การประเมินพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวในท้องถิ่นหรือชุมชน ซึ่งประกอบด้วย มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ดี มีความน่าสนใจ สามารถพัฒนาเป็นเขตพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวในท้องถิ่นหรือชุมชนได้ มีแผนงานในการจัดให้มีผู้นำเที่ยวที่มีคุณภาพสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ มีการรวมกลุ่มบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น มีการบริการที่มีการจัดการอย่างมีแบบแผนและมีกระบวนการที่ดี ฯลฯ (Department of Tourism, 2024) และข้อมูลอื่น ๆ จากการลงพื้นที่ได้พื้นที่ตัวอย่างเพื่อเป็นกรณีศึกษา ในการ

ดำเนินงานเพื่อการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ เพื่อหนุนเสริมการท่องเที่ยว ได้แก่ ชุมชนท่องเที่ยววัฒนธรรมตำบลนาถ่อน วิสาหกิจชุมชนข้าวเม่าหวานบ้านนาถ่อน วิสาหกิจชุมชนการแปรรูปข้าวตำบลต้นผึ้ง (ข้าวสุข)

สร้างเส้นท่องเที่ยววัฒนธรรมข้าวเหนียวจังหวัดนครพนม บนพื้นฐานทุนทางวัฒนธรรมชุมชนข้าวเหนียว

ดำเนินการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus group interview) จากผู้แทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดแนวทางท่องเที่ยววัฒนธรรมข้าวเหนียวจังหวัดนครพนม บนหลักการ 1) อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับแลนด์มาร์คแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดนครพนม 2) พัฒนาเศรษฐกิจฐานภูมิปัญญาและความหลากหลายทางชีวภาพ 3) มีองค์ประกอบสนับสนุนทางการท่องเที่ยว และ 4) สามารถพัฒนาองค์ความรู้ชุมชน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากข้าวบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งผลิตภัณฑ์อาหารและไม้ซ้ออาหารเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ จากนั้นดำเนินการวางแผนหนุนเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมข้าวเหนียวจังหวัดนครพนม

ดำเนินการวางแผนหนุนเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมข้าวเหนียวจังหวัดนครพนม

เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด คณะทำงานดำเนินการวางแผนหนุนเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมข้าวเหนียว จังหวัดนครพนม ด้วยการถ่ายทอดความรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการ จัดกิจกรรมหนุนเสริมการท่องเที่ยว และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อหนุนเสริมการท่องเที่ยว ทำการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยว โดยนำหลักการ CDIO (Conceive-Design-Implement และ Operating) และ Tailor-Made ที่มุ่งเน้นการคิดวิเคราะห์และกำหนดปัญหา เพื่อกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา ทำการประยุกต์หรือแก้ไขปัญหามาสามารถพัฒนาและควบคุมระบบการดำเนินการได้อย่าง

เหมาะสม จนได้ต้นแบบผลิตภัณฑ์จากข้าวเหนียวเพื่อหนุนเสริมการท่องเที่ยว รวมถึงการพัฒนาตลาดวัฒนธรรมข้าวเหนียว โดยจัดทำฐานข้อมูลรวบรวมผลิตภัณฑ์ สินค้า ของใช้ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับของที่ระลึกที่เกี่ยวข้องกับข้าวเหนียวบนเว็บไซต์ <http://riceproductshop.com/> และสร้าง Content marketing เพื่อการท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนาขึ้นมา

ผลการวิจัย

การศึกษา “เรื่องการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวบนพื้นฐานทุนทางวัฒนธรรมชุมชนข้าวเหนียวนครพนม” เพื่อพัฒนาให้เกิดเส้นทางที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนข้าวเหนียวจังหวัดนครพนม และการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากข้าวบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นท่องเที่ยว สามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

ชุมชนที่ได้รับการคัดเลือก

1. ชุมชนท่องเที่ยววัฒนธรรมตำบลนาถ่อน

บ้านนาถ่อน อำเภอธาตุพนม เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ตามเส้นทางพระธาตุพนมกับตัวเมืองนครพนม เป็นพื้นที่แห่งความศรัทธาสืบต่อกันมา พื้นที่มีการปลูกข้าวเหนียวหอมราคา ข้าวเหนียวพันธุ์พื้นเมือง และพันธุ์ส่งเสริม ด้วยระบบการปลูกแบบอินทรีย์ เมื่อมาเยือนนาถ่อนแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม โดยมีความเชื่อที่ต้องไม่พลาดคือ ศาลปู่ตาแสง (งานไหว้ปู่ตาแสงนาถ่อน) สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของบรรพบุรุษชุมชนไทกวน เป็นพื้นที่พิธีกรรมและการสะท้อนอัตลักษณ์ชนเผ่าไทกวนที่โดดเด่นมาก การบวงสรวงนี้มีมานานกว่า 200 ปี ในช่วงเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายนของทุกปี หรือในช่วงฤดูการเก็บเกี่ยวข้าวงานบวงสรวงจะมีเครื่องเซ่นไหว้ ข้าวสาร ข้าวสุก หัวหมู ผลไม้ตามฤดูกาลชุมชน เพื่อเป็นสิริมงคล ขอพรจตุรพักตรพิมาน ชุมชนนาถ่อนมีความเข้มแข็ง มีความโดดเด่นในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม

ท้องถิ่นโดยเฉพาะวัฒนธรรมงานบวงสรวง การแต่งกาย ชาวไทกวน ชาวนาถ่อนยังสืบสานวิถีการดำรงชีวิต คนสร้างมิด คนทอผ้าโบราณ การทอผ้าซิด มีคนสนใจจากใน และต่างประเทศไปเรียนรู้กระบวนการย้อมและทอผ้าที่บ้านดงยอ ผ้าทอที่สะท้อนลวดลายการทอและสีสันทจากการย้อมผ้า โดยเฉพาะการย้อมผ้าทอสีธรรมชาติและสีเหลืองทองจากฟางข้าวจากการส่งเสริมส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรม หนุนเสริมความมั่นคงรุ่งเรืองสำหรับผู้ทอและผู้ใช้

นอกจากนี้ยังสามารถเรียนรู้วิถีการตีเหล็ก ตีมีด ตีดาบ ที่หาได้ยากในปัจจุบัน ด้วยวิถีการตีเหล็กแบบ สืบทอดกันมาจากโบราณ สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเติมเต็มด้วยการผ่อนคลาย สามารถใช้บริการนวดเท้าห้องแพ ห้วยบังฮวก ด้วยครีมน้ำมันข้าวและสมุนไพรไทย ดังนั้น เพื่อตอบโจทย์คนที่ **ศรัทธา บุญ กรรม ความเชื่อ** ดั้งเดิม คนถิ่นอีสาน การรำยาบวงสรวง วัฒนธรรม ประเพณี วิถี การดำเนินการชีวิตตามอัตลักษณ์คนโบราณ เรียนรู้ได้ ณ นาถ่อนนครพนม ในรูปแบบท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม Culture ทำบุญไหว้พระรับพร สักการะบูชาเทพและ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ณ ปูตาแสงนาถ่อน ผ่อนคลายด้วยการนวด สมุนไพรแพรมน้ำลำห้วยบังฮวก ลำห้วยเชื่อม ต้มตำข้าว ข้าวเหนียวหอมราคา เรียนรู้ทักษะชนเผ่าไทกวน ทอผ้าซิด ย้อมสีฟางข้าว และตีเหล็กโบราณ คนส่วนใหญ่ จะขอพรองค์พระธาตุพนม ตามด้วยขอพรศาลปูตาแสง ในเส้นทางเดียวกัน เรียนรู้เรา ณ บ้านนาถ่อน จังหวัด นครพนม (เมืองข้าวเหนียวลุ่มน้ำโขง)

จากกรณีศึกษาชุมชนท่องเที่ยววัฒนธรรมตำบล นาถ่อนจากสมาชิกห้างหุ้นส่วนจำกัดแปลงใหญ่วิสาหกิจ ชุมชนผลิตข้าวอินทรีย์ดงยอ ก่อนการเข้าร่วมการวิจัย เกษตรกรผลิตข้าวด้วยระบบเกษตรแบบทั่วไป ระบบ GAP และระบบอินทรีย์ โดยมีต้นทุนการผลิต 4 บาท/กก. ผลผลิต 500 กก./ไร่ หลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรผลิต ข้าวด้วยระบบเกษตร GAP และระบบอินทรีย์ โดยมี ต้นทุนการผลิต 4 บาท/กก. ผลผลิต 550 กก./ไร่ โดย

ผลผลิตข้าวเหนียวที่เพิ่มขึ้นเป็นผลผลิตจากข้าวเหนียว หอมนาคา เมื่อเข้ายกระดัดเข้าสู่มาตรฐานรายได้เพิ่มขึ้น 10% ต่อครัวเรือน ในการแปรรูปข้าวเหนียวแต่เดิม แปรรูป เป็องตันเป็นข้าวกล้องรายได้หลังหักต้นทุน 6,600 บาท/ไร่ อัตราส่วนรายได้ที่เพิ่มขึ้น 30% และเมื่อเข้าสู่ กิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว รายได้จากการ จำหน่ายข้าว ผลิตภัณฑ์ข้าวกล้อง และรายได้จากการ ขายฝ้ายย้อมสีฟางข้าว ที่มีทั้งตลาดภายในและมีการสั่งซื้อ จากชาวไต้หวันที่มาท่องเที่ยว ทำให้มีรายได้หลังจาก หักต้นทุนจำนวน 12,490 บาท/หน่วย อัตราส่วนรายได้ ที่เพิ่มขึ้น 89%

นอกจากนี้ในการผลิตข้าวของชุมชนก่อนการ ดำเนินโครงการ ชุมชนยังขาดกิจกรรมการผลิตที่เป็นมิตร ต่อสิ่งแวดล้อม เมื่อเข้าร่วมโครงการแล้วชุมชนได้เรียนรู้ การผลิตข้าวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมโดยใช้มาตรฐานการ ผลิตกำกับ การใช้แผนแดงในการผลิตข้าว และได้รับ คัดเลือกให้เป็นชุมชนต้นแบบเข้าร่วมโครงการชุมชน ท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำของจังหวัดนครพนม จากการ ดำเนินการถ่ายทอดความรู้การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเป็น กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวและเป็นของฝาก ของ ที่ระลึกจากฐานชุมชนเดิมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยชุมชน สามารถต่อยอดความรู้สู่การใช้ประโยชน์ และมีผู้ประกอบการ ในพื้นที่สนใจเข้าร่วมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ นอกจากนี้ภาคี เครือข่ายในท้องถิ่นได้ต่อยอดนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลนาถ่อน จัดฝึกอบรมการ ทำสบู่สครับน้ำมันข้าว และครีมน้ำมันข้าว ให้แก่ผู้สนใจ เพิ่มเติมจำนวนกว่า 30 คน มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ต่อยอดการย้อมสีธรรมชาติและสอนมัดหมี่ และเกิดวิทยาการ ชุมชนในการถ่ายทอดความรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์สบู่ และครีมน้ำมันข้าวแก่ผู้เข้าร่วมโครงการพัฒนาอาชีพเสริม เพิ่มรายได้ให้ชุมชนดีพร้อม (อาชีพดีพร้อม) จำนวนกว่า 200 ท่าน จัดโดยกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และมี นักท่องเที่ยวประสานเข้าเยี่ยมชมทั้งที่ติดต่อชุมชน โดยตรง และติดต่อผ่านผู้แทนและองค์กรท้องถิ่นในชุมชน

2. วิสาหกิจชุมชนข้าวเม่านานบ้านนาล้อม

บ้านนาล้อม ตามรอยเรียกภาษาโบราณว่า เมืองนาล้อม เป็นชุมชนตั้งอยู่ในอำเภอโพธาราม จังหวัด นครพนม มีประเพณีเทศกาลบุญกฐินกินข้าวเม่า ที่สืบทอด กันมาแต่โบราณ ทำให้เมืองนาล้อมนี้โดดเด่นเรื่อง การทำข้าวเม่าข้าวเหนียว ข้าวเม่านาล้อมนครพนม จะทำ เฉพาะฤดูนาปีเป็นข้าวเม่าจากข้าวสายพันธุ์พื้นเมืองและ พันธุ์ส่งเสริม ซึ่งสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น จากรุ่นสู่รุ่น ที่ปู่ตาหวดได้เก็บพันธุ์ข้าวไว้ให้เป็นมรดกแก่ลูกหลาน มายาวนาน การทำข้าวเม่าตามฤดูกาลกลายเป็นผลลัพธ์ ที่ได้ข้าวเม่าคุณภาพดีเยี่ยม เพราะระบบนิเวศนาข้าว มีความสมบูรณ์ ข้าวออกงาม ข้าวเต็มเม็ด หอม และส่งผล ให้ข้าวเม่าขายได้ราคาดี การท่องเที่ยวเรียนรู้ชาวนา ล้อม นครพนม ในแบบอย่าง Ecosystem ถึงความใส่ใจใน ความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติของท้องนา ชุมชนนาล้อมนครพนมปลูกข้าวด้วยแปลงอินทรีย์ ยังคง รักษาไว้ด้วยมรดกกระบวนการทำข้าวเม่าแบบดั้งเดิม เพื่อ จะได้ข้าวเม่าคุณภาพดี และส่งต่อบุญข้าวเม่า ข้าวเหนียว นึ่ง ข้าวหลามเฝ่า ด้วยการทำโรงทาน ทำบุญกฐิน ในวัด พระธาตุโพธาราม (วัดประชาสามัคคี) อันเป็นวัด พระธาตุที่เก่าแก่โบราณประจำนาล้อม ในเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนธันวาคมของทุกปี ปัจจุบันชาวนาล้อมนครพนม ได้สานต่อแนวคิด Ecosystem ด้วยการเติมแต่งนาให้มี สีสนสวยงามผ่านการปลูกดอกคอสมอส หรือดอก ดาวกระจายท้องนา และปลูกแปลงผักปลอดภัยตาม แนวทางโภชนาการอาหารท้องทุ่งนา ชุมชนเลือกปลูก ดอกดาวกระจายลงท้องทุ่งนาด้วยเหตุผล คือ เป็นพืช ที่เติบโตเร็วแข่งกับวัชพืชในทุ่งนาได้ดี ทำให้ลดขั้นตอน การกำจัดวัชพืช เหมาะสำหรับการปลูกดอกไม้ที่ช่วยเติม สีสนให้ทุ่งนา ตอบโจทย์คนที่ต้องการ **เปลี่ยนบรรยากาศ คนเมือง Work from Home สู่การเที่ยววิถีธรรมชาติ Ecosystem** ทานข้าวเม่าปลอดภัย ข้าวเหนียว ข้าว หลามอร่อย สไตลค์นักรักธรรมชาติบ้านนา ปันจักรยาน ขึ้นชมทุ่งดอกดาวกระจาย นั่งรถไถนา อบอุ่นคนต้อนรับ

จากชาวเกษตรกรข้าวเหนียวนาล้อม เรียนรู้เรา ณ บ้านนาล้อม โพธาราม จังหวัดนครพนม (เมืองข้าวเหนียวลุ่มน้ำโขง)

จากกรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนข้าวเม่านานบ้าน นาล้อม แต่เดิมเกษตรกรผลิตข้าวด้วยระบบเกษตรแบบ ทัวไป ระบบ GAP และระบบอินทรีย์ โดยมีต้นทุนการ ผลิต 4 บาท/กก. ผลผลิต 500 กก./ไร่ หลังได้รับการ ส่งเสริมด้านการพัฒนาการผลิตข้าวด้วยระบบเกษตร GAP และระบบอินทรีย์ให้มีศักยภาพมากขึ้น พบว่า เกษตรกรมีต้นทุนการผลิต 4 บาท/กก. ผลผลิต 550 กก./ ไร่ และรายได้เพิ่มขึ้น 10% ต่อครัวเรือน ในการแปรรูป ผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องและข้าวเม่าแต่เดิม มีรายได้หลังหัก ต้นทุน 9,600 บาท/หน่วย เมื่อมีการส่งเสริมการแปรรูป ผลิตภัณฑ์และการเพิ่มมูลค่าจากวัสดุเหลือทิ้งทาง การเกษตรเพื่อให้มีสินค้าจำหน่ายเพื่อการท่องเที่ยว ได้มี การพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูป Rice snack bar สนับสนุน ข้าวเม่า กระเป๋ากจากกระสอบข้าว โดยสามารถสร้างรายได้ ทำให้มีรายได้หลังหักต้นทุน 11,130 บาท/หน่วย รายได้ เพิ่มขึ้น 16% เมื่อเข้าสู่กิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับการ ท่องเที่ยวมีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เดิมได้มากขึ้น และมี ผลิตภัณฑ์ใหม่ และพืชผักผลไม้ในชุมชนจำหน่ายได้ เนื่องจากในช่วงหลังฤดูการทำนา บ้านนาล้อม ได้ปลูกพืช หลังนาทั้งพืชผัก ได้แก่ ต้นหอม ผักชี กระเทียม โหระพา เป็นต้น และมีการผลิตเมล็ดพันธุ์ดอกดาวกระจาย ทำให้ ในพื้นที่มีทุ่งดอกไม้สำหรับนักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชม และ อดทนผลิตภัณฑ์ ทำให้มีรายได้หลังหักต้นทุน 12,190 บาท/หน่วย รายได้เพิ่มขึ้น 27%

3. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลบ้านผึ้ง

เรียนรู้ ข้าว กับ ข้าวสุก หรือ วิสาหกิจชุมชน แปรรูปข้าวตำบลบ้านผึ้ง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เป็นวิสาหกิจผลิตข้าวและแปรรูปข้าวที่มีแนวคิดแก้ไข ปัญหาราคาข้าวเปลือกตกต่ำ โดยผลิตข้าวด้วยการ ปรับเปลี่ยนการทำนาแบบเดิม ปรับใช้เทคโนโลยีการผลิต ข้าวและการแปรรูปข้าว เข้ามาทดแทนการผลิตแบบ ดั้งเดิม เป็นศูนย์เรียนรู้ครบวงจรตั้งแต่ผลิตจนถึง

จำหน่ายข้าวแพ็คและจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากข้าว ด้วยแนวคิด ขายข้าวด้วยความแตกต่าง เรียนรู้ ข้าว กับ ข้าวสุพรรณพนม “ข้าวอินทรีย์ ผลิตด้วยใจ ปลอดภัย ไร้สารพิษ” เป็นตัวอย่างวิสาหกิจชุมชนที่มุ่งเน้นมาตรฐาน การผลิตและการแปรรูปข้าว เช่น มาตรฐาน GAP ISO9001, HACCP และมาตรฐานข้าวอินทรีย์ จาก USDA, EU, Canada, China, Japan และ IFOAM มาตรฐานของ สินค้าผลักดันให้ข้าวสุพรรณพนมขายข้าวที่แตกต่าง ในราคาสูง ข้าวสุพรรณพนมมีผลผลิตหลัก คือ ข้าว กข.6 ข้าวหอมมะลิ 105 ข้าวหอมนิล ข้าวไรซ์เบอร์รี่ ข้าวเหนียวดำ (ข้าวลิ้มผั่ว) และผลผลิตข้าวรอง คือ ข้าวกล้อง ข้าวกล้องงอก ข้าวฮาง บรรจงจำหน่าย ผลิตภัณฑ์อื่นจาก ข้าว เช่น ผงชงพร้อมดื่มสมุนไพร จมูกข้าว มีผลิตภัณฑ์ ที่เด่นและเป็นที่ต้องการของตลาด คือ ข้าวกล้องงอก ไรซ์เบอร์รี่ ข้าวกล้องงอกหอมนิล ข้าวขาวหอมมะลิ 105 และผลผลิตจากข้าวแปรรูปที่มีตลาดในและต่างประเทศ ได้แก่ Almond cookies และ Crispy rice crackers ที่มี ส่วนผสมหลักจากข้าวอินทรีย์ Organic raw materials จากการส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากของเหลือในการ ผลิต คือ ผลิตภัณฑ์เค้กข้าวเม่า ไร้ต้อนรับนักท่องเที่ยว และเป็นกิจกรรมสำหรับการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สุนัขวัดกรรม เป็นผลิตภัณฑ์ที่วิสาหกิจชุมชนส่งไปยังธุรกิจ

โรงแรมทั้งในและนอกพื้นที่ โดยสามารถผลิตได้สัปดาห์ละ 300 ชิ้น คิดเป็นเงิน 10,500 บาทต่อสัปดาห์ การเดินทาง ของสมาชิกข้าวสุพรรณพนมเพื่อหาคำตอบ นำมาสู่แนวคิด การทำธุรกิจข้าวรูปแบบใหม่เพื่อแก้ไขปัญหา ราคา ข้าวเปลือกตกต่ำ การตลาดที่แตกต่างของข้าวสุ พรรณพนม ที่ก่อให้เกิดการสร้างชีวิตที่ยั่งยืนให้ชาวนา รวมถึงชุมชนมีเป้าหมายเพื่อความมั่นคงทางอาหาร พร้อม กับการสร้างอาหารปลอดภัยส่งต่อสุขภาพและความสุข ให้ผู้บริโภคในราคาที่เป็นธรรมกับทุกฝ่าย ตอบโจทย์ความ ต้องการ *เรียนรู้มาตรฐานการผลิตและการแปรรูปข้าว Rice Education* สู่ตลาดในและต่างประเทศ ด้วยความ เข้มแข็งของการบริหารจัดการวิสาหกิจ เรียนรู้ ข้าว กับ ข้าวสุพรรณพนม

เส้นทางการท่องเที่ยวบนพื้นฐานทุนทางวัฒนธรรม ชุมชนข้าวเหนียวนครพนม

เส้นทางการท่องเที่ยวบนพื้นฐานทุนทาง วัฒนธรรมชุมชนข้าวเหนียวนครพนม เกิดจากการนำ ศักยภาพของชุมชนทั้ง 3 ชุมชน ที่ได้รับคัดเลือก (Table 2) มาศึกษา วิเคราะห์ จากผู้แทนหน่วยงานภาครัฐและ เอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อออกแบบเส้นทางท่องเที่ยว วัฒนธรรมข้าวเหนียวจังหวัดนครพนม

Table 2 Comparative of the potential resources of three communities

Community	Location	Rice varieties	Cultural tourist attractions in the area	Community traditions and culture	Souvenir	Tourism activity
1. Na Thon Sub-district Cultural Tourism Community	That Phanom district, Nakhon Phanom province	Local glutinous rice, Hom Naka Glutinous rice, Organic rice system	Wat Phra That Phanom, Wat Phra That Renu, Pu Ta Saeng Shrine	Indigenous tribal costumes, Worship of the replicated Buddha's relics of Sunday and Monday born	Antique knife, Antique fabric, Khit cloth	Thipphamon Rice Community Enterprise and Mother Rice Farm, mae-thongyam Community Enterprise, Rafting at Nong Wai Fang Daeng Subdistrict, Traditional massage
2. Ban Na Lom Sweet Rice Community Enterprise	Phon Sawan district, Nakhon Phanom province		Landmark of Phraya Sri Satta Nakarat, Wat Phra That Phon Sawan	Worship of the replicated Buddha's relics of Wednesday (night) born	Khao Mao, Khao Lam	Ecotourism activities such as biking, Take a tractor ride to see the flower fields.

Table 2 (Continued)

Community	Location	Rice varieties	Cultural tourist attractions in the area	Community traditions and culture	Souvenir	Tourism activity
3. Ton Phueng Subdistrict Rice Processing Community Enterprise (Khao Suk)	Mueang district, Nakhon Phanom province	Local glutinous rice, Organic rice system	Landmark of Phraya Sri Satta Nakarat, Phra That Nakhon, Phra That Tha Uthen	Worship of the replicated Buddha's relics of Friday and Saturday born	Khao Mao cupcakes, organic brown rice	The Ton Phueng Rice Processing Community Enterprise (Rice Production and Processing Standard Learning Center)

จากการศึกษาเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวจากคุณค่าด้าน **“ความเชื่อ ศาสนา ข้าวปลาอาหาร สืบสาน วัฒนธรรม ชาวนครพนม”** ได้เส้นทางท่องเที่ยวจำนวน 2 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางที่ 1 คือ เส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมข้าวเหนียวนครพนม “นมัสการพระธาตุพนม เยี่ยมชมวัฒนธรรมชนเผ่า” (Figure 1) ประกอบด้วยสถานที่ท่องเที่ยว ได้แก่ พระธาตุพนม พระธาตุประจำวันเกิดผู้ที่เกิดวันอาทิตย์ พระธาตุเรณูนคร พระธาตุประจำวันเกิดผู้ที่เกิดวันจันทร์ ชุมชนท่องเที่ยววัฒนธรรมเผ่าไทกวน บ้านนาถ่อน วิสาหกิจชุมชนอุ้มทองแย้ม วิสาหกิจชุมชนข้าวทิพย์มนต์ ข้าวคุณแม่ หรือแะล่องแพที่หนองหวาย และเส้นทางที่ 2 คือ เส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมข้าวเหนียวนครพนม “ภูมิปัญญา นาคาลุ่มน้ำโขง” (Figure 2) ประกอบด้วยสถานที่ที่น่าสนใจ ได้แก่ พระยาศรีสัตนาคราช ชุมชนคนภูถังกาใต้ วิสาหกิจชุมชนการแปรรูปข้าวตำบลดันผึ้ง (ข้าวสุข) หรือไปที่วิสาหกิจชุมชนข้าวเม่าหวานบ้านนาถ่อม หจก.เพชรไพศาลคำคุณ (ห้วยไท) ทางเลือกในการท่องเที่ยว พระธาตุนคร พระธาตุประจำวันเกิดผู้ที่เกิดวันเสาร์ พระธาตุท่าอุเทน พระธาตุประจำวันเกิดผู้ที่เกิดวันศุกร์ และพระธาตุโพนสวรรค์ การส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่มีความพร้อมเป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมข้าวเหนียว ได้แก่ หมู่บ้านชุมชนท่องเที่ยววัฒนธรรมตำบลนาถ่อน ตอบโจทย์คนที่ศรัทธาบุญ กรรม ความเชื่อ ดั้งเดิมคนถิ่นอีสาน การร่ายรำ

บวงสรวง วัฒนธรรม ประเพณี วิธีการดำเนินการชีวิตตามอัตลักษณ์คนโบราณ เรียนรู้ได้ทีนาก่อนนครพนมในรูปแบบท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำบุญไหว้พระขอพรองค์พระธาตุพนม สักการบูชาเทพและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาลปู่ตาแสงนาถ่อน ผ่อนคลายด้วยนวดสมุนไพรน้ำลำห้วยบังฮวก ต้มตำข้าวเหนียวหอมเนื้อมะนาว เรียนรู้ทักษะชนเผ่าไทกวนทอดผ้าขิด ย้อมสีฟางข้าว และตีเหล็กโบราณ วิสาหกิจชุมชนข้าวเม่าหวานบ้านนาถ่อม ตอบโจทย์คนที่ต้องการ เปลี่ยนบรรยากาศ คนเมือง Work from home สู่การท่องเที่ยววิถีธรรมชาติ Ecosystem ทานข้าวเม่าปลอดภัย ข้าวเหนียวหอม ข้าวหลามอร่อย สไตล์คนรักธรรมชาติบ้านนา ปันจักรยาน ขึ้นชมทุ่งดอกดาวกระจาย นั่งรถไถนาจากชาวเกษตรกรข้าวเหนียวนาถ่อม และวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปข้าวตำบลดันผึ้ง (ข้าวสุข) ตอบโจทย์ความต้องการ เรียนรู้มาตรฐานการผลิตและการแปรรูปข้าว Rice education สู่ตลาดในและต่างประเทศ ด้วยความเข้มแข็งของการบริหารจัดการวิสาหกิจ เรียนรู้ ข้าว กับ ข้าวสุคนครพนม ซึ่งในการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมข้าวเหนียวสามารถสร้างรายได้ให้กับชาวนาผู้ปลูกข้าวและผู้คนในชุมชนชน อีกทั้งยังช่วยสืบสานวัฒนธรรมการผลิตและบริโภคข้าว ผ่านการเรียนรู้จากในพื้นที่จริง และช่วยส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้อยู่คู่กับชาวนครพนมและชาวไทยต่อไป

Figure1 Worshipping Phra That Phanom, Visiting Tribal Culture route

Figure 2 Wisdom of the Mekong River Naga route

วิจารณ์ผลการวิจัย

เมื่อการท่องเที่ยวได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในชุมชน รวมทั้งวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในชุมชน จากการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมโดยใช้ฐานทรัพยากรท้องถิ่นข้าวเหนียว ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่น สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่สามารถเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชนได้ โดยชุมชนจะต้องมีความพร้อมในการพัฒนา มีแผนการดำเนินงานที่ดี สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม มีภาคีเครือข่ายที่เข้มแข็ง และเชื่อมโยงการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยว

ถึงคุณค่าของวัฒนธรรมและทรัพยากรที่น่าเสนอ ซึ่งสอดคล้องกับแนวปฏิบัติที่นำไปสู่การท่องเที่ยวชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ที่ระบุว่าชุมชนจะต้องมีความพร้อมที่ดีในการบริหารจัดการ มีแผนการจัดการ มีทรัพยากรที่ชัดเจน นักท่องเที่ยวสามารถที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมและทรัพยากรในชุมชนได้ (Asker *et al.*, 2010) และในการศึกษาการท่องเที่ยววัฒนธรรมควรมีแนวปฏิบัติทางวัฒนธรรมร่วมสมัยและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้สร้างประสบการณ์ร่วมกัน โดยการมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ (Richards, 2018) จากกรณีศึกษาการสร้างรายได้แก่ชุมชนท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นมาจากกิจกรรมการจำหน่าย

ผลิตภัณฑ์ข้าวเหนียวจากชุมชน การสร้างผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกทั้งผลิตภัณฑ์เดิมและผลิตภัณฑ์ใหม่ การจับคู่กับธุรกิจท่องเที่ยว สามารถสร้างรายได้แก่ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาอาหารพื้นถิ่นกับกลไกในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่ระบุถึงอาหารท้องถิ่นกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่มีความสำคัญทางศิลปวัฒนธรรม เป็นแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวที่มาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างเข้ามาศึกษาเรียนรู้และใช้จ่ายเงินในการท่องเที่ยว (Booparkob *et al.*, 2017) นอกจากนี้ ภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะ คุณประโยชน์ และคุณค่าของสินค้า โดยได้มีการรวบรวมข้อมูลประวัติความเป็นมา อัตลักษณ์ ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนไว้ ทำให้ผลิตภัณฑ์โดดเด่นและมีการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Thierakroj *et al.*, 2017; Suansokchueak *et al.*, 2018) ในการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมจำเป็นต้องมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความพร้อม มีกิจกรรมการท่องเที่ยวสม่ำเสมอ ประชาสัมพันธ์ด้านการตลาดการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง (Praprutkit, 2010)

ปัจจัยสำคัญต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนข้าวเหนียวบนพื้นฐานทุนทางวัฒนธรรมชุมชนข้าวเหนียว คือ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และภาคีเครือข่ายในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นปัจจัยขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนที่ระบุว่า ความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Štastná *et al.*, 2020) ระบบการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีมาตรฐานเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวและการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง ผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานทำให้เกิด แหล่งเรียนรู้จากชุมชนสู่ชุมชน แหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมในพื้นที่ กิจกรรมการท่องเที่ยวควรแสดงถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งมีความจำเป็นที่ชุมชนจะต้องสานต่อกิจกรรมเพื่อให้การพัฒนาต่อเนื่องและสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนต่อไป

สรุปผลการวิจัย

การส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมชุมชนข้าวเหนียวนครพนม ทำให้ได้เส้นทางท่องเที่ยว “**ความเชื่อ ศาสนา ข้าวปลาอาหาร สืบสานวัฒนธรรม ชวนนครพนม**” โดยมีเส้นทางท่องเที่ยวจำนวน 2 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมข้าวเหนียวนครพนม “นมัสการพระธาตุพนม เยี่ยมชมวัฒนธรรมชนเผ่า” ประกอบด้วย สถานที่ที่น่าสนใจให้เลือกเที่ยวชม ได้แก่ พระธาตุพนม พระธาตุประจำวันเกิดผู้ที่เกิดวันอาทิตย์ พระธาตุเรณูนคร พระธาตุประจำวันเกิดผู้ที่เกิดวันจันทร์ ชุมชนท่องเที่ยววัฒนธรรมเผ่าไทกวน บ้านนาถ่อน วิสาหกิจชุมชนอูแม่ทองแย้ม วิสาหกิจชุมชนข้าวทิพย์มนต์ ข้าวคุณแม่ หรือแะล่องแพที่หนองหวาย เส้นทางที่ 2 คือ เส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมข้าวเหนียว “ภูมิปัญญา นาคาลุ่มน้ำโขง” ประกอบด้วยสถานที่ที่น่าสนใจ ได้แก่ พระยาศรีสัตนาคราช ชุมชนคนภูลิงกาใต้ วิสาหกิจชุมชนการแปรรูปข้าวตำบลดันฝั่ง (ข้าวสุข) หรือไปที่วิสาหกิจชุมชนข้าวเม่าหวานบ้านนาล้อม หจก.เพชรไพศาลคำคุณ (ห้วยไผ่) ทางเลือกในการท่องเที่ยว พระธาตุนคร พระธาตุประจำวันเกิดผู้ที่เกิดวันเสาร์ พระธาตุท่าอุเทน พระธาตุประจำวันเกิดผู้ที่เกิดวันศุกร์ และพระธาตุโพนสวรรค์ การส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่มีความพร้อมเป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมข้าวเหนียว ได้แก่ หมู่บ้านชุมชนท่องเที่ยววัฒนธรรมตำบลนาถ่อน ตอบโจทย์คนที่ศรัทธาบุญ กรรม ความเชื่อ ดั้งเดิมคนถิ่นอีสาน การร่ายรำบวงสรวง วัฒนธรรม ประเพณี วิธีการดำเนินชีวิตตามอัตลักษณ์คนโบราณ เรียนรู้ได้ที่นาถ่อนนครพนม ในรูปแบบท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำบุญไหว้พระขอพรองค์พระธาตุพนม สักการบูชาเทพและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาลปู่ตาแสงนาถ่อน ผ่อนคลายด้วยนวดสมุนไพรน้ำลำห้วยบังฮวก ดื่มน้ำชาข้าวเหนียวหอมมนาคา เรียนรู้ทักษะชนเผ่าไทกวนทอผ้าซิด ย้อมสีฟางข้าว และตีเหล็กโบราณวิสาหกิจชุมชนข้าวเม่าหวานบ้านนาล้อมตอบโจทย์

คนที่ต้องการ เปลี่ยนบรรยากาศ คนเมือง Work from Home สู่การเที่ยววิถีธรรมชาติ Ecosystem ทานข้าวเม่า ปลอดภัย ข้าวหนึ่งหอม ข้าวหลามอร่อย สไตล์คนรักธรรมชาติบ้านนา ปันจักรยาน ขึ้นชมทุ่งดอกดาวกระจาย นั่งรถไถนาจากชาวเกษตรข้าวเหนียวนาล้อม และ วิสาหกิจชุมชนการแปรรูปข้าวตำบลดันฝั่ง (ข้าวสุข) ตอบโจทย์ความต้องการ เรียนรู้มาตรฐานการผลิตและการแปรรูปข้าว Rice education สู่ตลาดในและต่างประเทศ ด้วยความเข้มแข็งของการบริหารจัดการวิสาหกิจ เรียนรู้ข้าว กับ ข้าวสุขนครพนม ซึ่งในการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมข้าวเหนียวสามารถสร้างรายได้ให้กับชาวนา ผู้ปลูกข้าวและผู้คนในชุมชนชน อีกทั้งยังช่วยสืบสาน วัฒนธรรมการผลิตและบริโภคข้าว ผ่านการเรียนรู้จากในพื้นที่จริง และช่วยส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้อยู่คู่กับชาวนนครพนมและชาวไทยต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่องานวิจัย

การศึกษามุมมองของนักท่องเที่ยว ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากชุมชน และตัวแทนจากภาคการท่องเที่ยว ในเส้นทางที่ถูกพัฒนาในการศึกษาครั้งนี้ จะทำให้ทราบผลกระทบจากการท่องเที่ยววัฒนธรรมข้าวเหนียวต่อชุมชนและนักท่องเที่ยวได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว วัฒนธรรมชุมชน

นอกจากนี้ จังหวัดนครพนมประกอบด้วย 9 ชนเผ่า 2 เชื้อชาติ ที่ผูกพันกับวัฒนธรรมการบริโภคและใช้ประโยชน์จากข้าวเหนียว การศึกษาชุมชนท่องเที่ยว ชาติพันธุ์ ที่เชื่อมโยงกับอาหารพื้นถิ่น เป็นสิ่งที่น่าสนใจ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ในพื้นที่

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณการสนับสนุนการดำเนินงาน โครงการจากสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แห่งชาติ (สวทช.) และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ล้านนา ลำปาง ภายใต้โครงการ การยกระดับรายได้และ ความเป็นอยู่ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวเหนียวด้วยเกษตร สมัยใหม่บนเส้นทางสายวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง (BCG-Naga Belt Road) และขอขอบพระคุณสำนักงานการท่องเที่ยว และกีฬาจังหวัดนครพนม สำนักงานเกษตรจังหวัด นครพนม สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครพนม และชุมชนผู้ปลูกข้าวเหนียวจังหวัดนครพนม

เอกสารอ้างอิง

- Asker, S., L. Boronyak, N. Carrard and M. Paddon. 2010. **Effective Community Based Tourism: A Best Practice Manual.** Queensland: Sustainable Tourism Cooperative Research, Griffith University. [Online]. Available <https://opus.lib.uts.edu.au/bitstream/10453/35150/1/askeretal2010effectivecbt.pdf> (September 22, 2022).
- Booparkob, Y., S. Khetjenkarn and J. Wongmanee. 2017. The role of local cuisines in creative tourism process: a case study of Lao Khrang Ethnic group in Chai Nat province. **Dusit Thani College Journal** 11(Special May 2017): 93-108. [in Thai]

- Department of Tourism. 2024. **Thai tourism standards**. [Online]. Available: <https://www.dot.go.th/ebooks/ebooks-view/418> (February 2, 2023). [in Thai]
- Jatuporn, C. 2021. **The Relationship between Tourism and Economic Growth in Thailand**. Master Thesis. Maejo University. 83 p. [in Thai]
- Nakhon Phanom Provincial Office. 2021. **Nakhon Phanom Provincial Development Plan 2018-2022 (Revised 2021)**. [Online]. Available http://www2.nakhonphanom.go.th/files/com_news_struct/2020-01_378aeea6a87766d.pdf (September 22, 2022). [in Thai]
- Praprutkit, S. 2010. **An Evaluation of Attraction Site in Amphur Muang, Changwad Trad to Create the Ecotourism Route**. Master Thesis. Srinakharinwirot University. 201 p. [in Thai]
- Richards, G. 2018. Cultural tourism: A review of recent research and trends. **Journal of Hospitality and Tourism Management** 36(2018): 12-21. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2018.03.005>
- Sattaka, P., R. Padakan and P. Latvilayvong. 2013. Glutinous Rice Corridor: A New Eco-tourism Destination of the Greater Mekong Subregion. pp. 11-15. *In The 2013 ISSAAS International Congress and General Meeting, 12 November 2013*. Muntinlupa City: ISSAAS.
- Šťastná, M., A. Vaishar, J. Brychta, K. Tuzová, J. Zloch and V. Stodolová. 2020. Cultural tourism as a driver of rural development case study: Southern Moravia. **Sustainability** 12(21): 9064. <https://doi.org/10.3390/su12219064>
- Suansokchueak, S., P. Lawthong, A. Malakha and T. Kongmee. 2018. Guidelines for creative marketing development: the organic rice in Surin province. **PULINET Journal** 5(3): 107-117. [in Thai]
- TAT Intelligence Center. 2004. **The compass quarter 4/2004**. [Online]. Available: https://www.dla.go.th/upload/news/type9/2018/11/40628_1.pdf?time=1544920032593 (October 20, 2004). [in Thai]
- The Tourism Authority of Thailand. 2024. **Annual Report 2023**. [Online]. Available <https://www.tat.or.th/th/about-tat/annual-report> (October 20, 2024). [in Thai]
- Thierakroj, T., P. Kaekratok, A. Sinthusan, T. Donnet, S. Aromsuk, Y. Srimeanee, N. Plongmai, N. Denpongson and P. Tanmaneevatana. 2017. **Study Report. Value Added Project for Creative Organic Products, Ban Khamkhra Ta, Dongmafa Subdistrict, Sai Mun District, Yasothon Province**. Bangkok: Thailand Science Research and Innovation. 123 p. [in Thai].